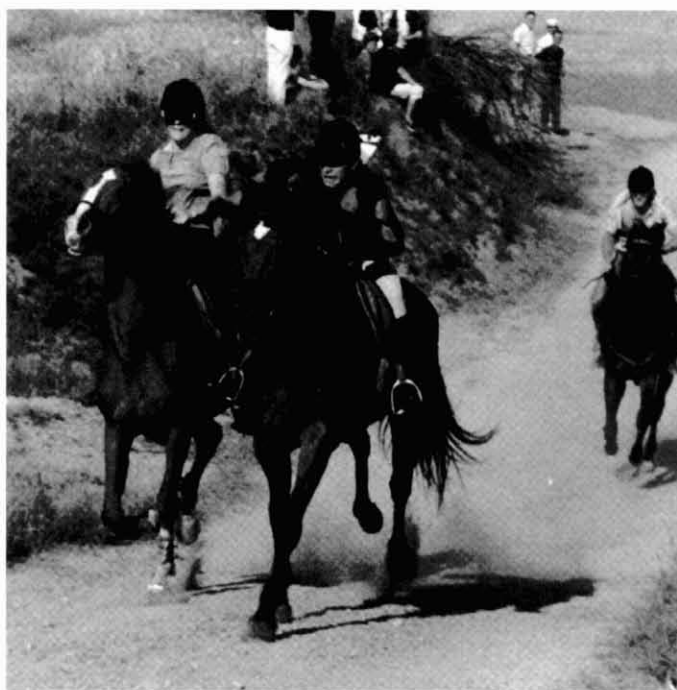

La festa de Prats de Lluçanès durant l'època Moderna

Josep Albert Planes i Ball

Un aspecte lligat al desenvolupament de la vida comunitària són les manifestacions festives que genera. Totes les societats, tendeixen a codificar les seves festivitats periòdiques en relació amb un calendari. Intentarem analitzar algunes peculiaritats que presentà les festes de Prats de Lluçanès, tot i que la nostra exposició difícilment aconseguirà superar l'estat descriptiu d'un simple recompte de fets. Dins el recorregut festiu pradenc inevitablement restaran plantejades preguntes per a les quals podem oferir, en determinats casos, respostes molt parcials, car partim d'una deficiència prèvia: l'escassa disponibilitat de referències, concretades només a partir de breus i fragmentàries notícies recollides en les visites pastorals i d'altres procedents d'escadusseres notes de consuetà.

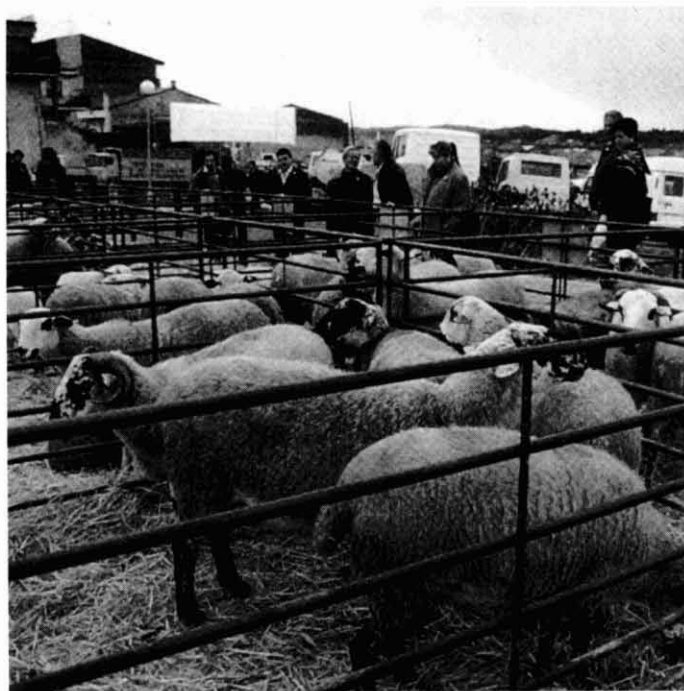
Festa Major de Sant Joan i els Elois. És la Festa Major d'estiu, també coneguda per la Festa dels Traginers, originària del segle XVIII.

Una primera observació a tenir en compte ens remet a l'evolució de les celebracions festives, que assoliren un moment de plenitud a l'època del barroc, en consonància amb la creació i creixement de l'espai urbà de Prats (segle XVII). Abans d'aquest moment, però, ens trobem amb un buit notable

d'informació. A més de l'aparició d'una àrea d'influència a l'entorn del nucli urbà, la formació de Prats configurarà, sens dubte, una nova tipologia festiva en funció de la importància numèrica de la vila i de la diversificació de les activitats econòmiques dels seus habitants. En aquest sentit, l'exemple més

evident de creació –i pervivència fins als nostres dies– de les pràctiques populars festives és, a Prats, la festa de Sant Eloi (25 de juny), protector de les cavalcades. Aquesta festivitat adquirí un gran ressò a causa de la important presència de traginers a la vila i a la comarca, que transportaven els teixits de llana a l'Aragó i Castella. Segurament en els seus orígens (segle XVIII) fou organitzada de forma conjunta entre els traginers, els paraires i els ferrers, que ferraven els muls. Com apunta Joan Amades, *"el dia de Sant Eloi es reunien a Prats els traginers de tota la rodalia. Esperaven aquest dia per estrenar i lluir els guarniments del bestiar, obrats pels hàbils mestres basters de Berga i de Ripoll, (...). La gran comitiva es reunia a la plaça, des de la qual s'organitzava una cavalcada, molt lluïda, que sortia fins al Pla de Santa Llúcia, als afores de la població. Allí descalcaven i ballaven el contrapàs. Finit el ball, els genets tornaven a muntar en llurs garrits guiatges i empenien una ràpida cursa vers l'ermita de Sant Sebastià, situada en un serradet proper a Prats i que domina la població. El qui primer hi arribava era proclamat vencedor, i gaudia del dret de portar la imatge del sant patró en la processó que acte seguit s'organitzava. Baixava des de l'ermita a l'església parroquial, i era integrada per tota la gran corrua de traginers, (...). Hom beneïa el bestiar, semblantment com es fa per Sant Antoni en la majoria dels llocs. Havia estat costum, la vigília del dia d'avui, encendre grans fogueres"*.

En segon lloc, la percepció conceptual de les festes, inserides dins un calendari cristià, reflecteix la incidència de la Contrareforma catòlica, que pretenia establir una vigilància no només sobre la vida religiosa de la gent, sinó també de les festes populars. Són clars els intents per part de la jerarquia eclesiàstica de mantenir un sistema de control sobre les diversions populars espontànies, prenent com a excusa determinades actituds "irreverents" que, segons hom afirmava, tenien lloc en dies santificats. De fet, en una visita pastoral de 1705 el delegat episcopal denunciava amb duresa *"lo mal cos-*

Fira de Santa Llúcia. És la fira adreçada als homes del camp, amb diferents exposicions de maquinària agrícola i ramadera, exhibició de bestiar, concursos ramaders, etc.

tum que tenen los habitants de Prats de fer las ruas despues de axír de las Completas Solemnas, que cantan en la Igle. de St. Vicens en las octavas de Corpus", al mateix temps que, amb un to amenaçador, advertia els pradencs que *"las ditas Completas ques cantan son en accio de gracias del inestimable Benefici quens ha fet à tots Christo Sr. Nostre de dexarse Sacramitat en lo SS. Sagrament del altar pero tambe han de advertir que las ditas ruas servexen de ocasio proxima de offendrer à sa Divina Majestat conforme ha ensenyat la experiencia, y que es cosa plorable ab llagrimas de sanch, de que los christians despues de demostrarse agrahts à un tant gran benefici com es lo SS. Sagrament de la Eucaristia se empleen en funciones escandelosas, y offensivas de la Divina Magestat; per lo que ordenam y manam, a totes, y qualsevols persones que en pena de excomunicacio major no se atrevescan à fer ni assistir à dites rues despues de las sobreditas Completas"*. En aquest cas, l'actitud de l'Església

de pretendre suprimir la rua popular després de celebrades les Completes de Corpus denota clarament un enfrontament entre el sentit lúdic –que sota l'òptica popular tenien les festes religioses– i el nou sentit religiós restrictiu que volia imposar l'Església catòlica. Tot i això, la sola referència a aquest "costum" pradenc expressa un cert sentit de quotidianitat, de coexistència amb la celebració religiosa, que pel que sembla ja havia esdevingut un fet tradicional en aquest temps. Hom dedueix que la prohibició eclesiàstica no ha aconseguit per si sola eliminar els elements populars i profans, molt arrelats i dinamitzats pel caràcter multitudinari que pren la celebració dins el nou espai físic de la vila, raó per la qual l'autoritat eclesiàstica acaba recorrent a les amenaces (com ara, l'excomunicació major)².

De fet, el procés de desenvolupament festiu a través de les carranelles o desfilades nocturnes, a partir de l'observació d'unes notes de consue-

de 1691, mena a reflexionar-hi davant de la denúncia, i fins i tot temor, de les autoritats eclesiàstiques, entestades a eliminar els elements populars que s'han introduït en els esquemes religiosos. Era aquest un moment en què els pradencs s'expressaven més lliurement fins a la disbauxa? La por a una certa subversió "moral" és evident, i una manera de conjurar aquest "perill" fou l'intent del rector, l'any 1706, de prohibir aquestes corrues posant uns límits a la celebració del Corpus. Això provocà una forta contestació popular fins al punt que el propi rector es trobà amenaçat i encerclat en la seva rectoria:

"es ver que per las festas de Corpus de dit any per no voler los de Prats abstenirse de las ruas escandalosas fan en las nits despres de completas, lo Superior me maná cessás la solemnitat de ditas festas. Y a vista de axó los de Prats se amotinaren fent molts atentats, enviant micalets pera composarme en la rectoria ab companyia de alguns de Prats, y altra dia vingueran quinsa, ó setsa per intentar sequejar, ó cremar la rectoria, lo que haurian executat, sino aguessan trobat la rectoria previnguda dels Parroquians de Sta. Eulària, y tambe posaren en Prats devant la Igla. un pal, ab un cabás, a fi de llevar lo bassí de animas al Rector".

En el present cas, sabem pel testimoni del rector Joan Baró com s'acabà aquest "amotinament". Aquell comunicà els fets tant a les autoritats religioses com civils, fins que la pressió –i repressió– del poder féu desistir els pradencs: *"Y los Vicaris Generals me enviaren ha participaro al Sr. Dr. Fortunat Parrella, Jutge, quis trobava en Toralló. Y tambe se escrigue a la Audiencia; y ho prengueran de veras lo voler castigar dits atentats; lo dit Sr. Dr. Parrella escrigué molt rigurosament al Veguer, y Concellers de Prats, pera que capturassen dits facinerosos. Y se feu proces, y se entregá al Jutge; los de Prats se humiliaren, y restituyeren en mans del Sr. V.G. los diners del cabás y tot se aquietá ab la ajuda de Deu"*.

Sense poder entrar en més detalls sobre aquesta concreta dinàmica repressiva i de prohibicions, encarnada

La Mare de Déu de Salselles, segons un dibuix de Mn. Benet Turcó del 1923.

en un primer i immediat graó pel rector de Pardines, podem aventurar que en aquesta etapa de la història de la vila (a partir de finals del segle XVII) s'aguditzà l'enfrontament entre aquell i els pradencs. Fets com els descrits reforçarien encara més en els habitants de Prats, sens dubte, llur ànim de segregació de Santa Eulàlia de Pardines per tal de tenir autonomia pròpia fins i tot en l'àmbit festívol.

La celebració festiva també representava una despesa més o menys important per la participació d'alguns individus forans, que tenien la funció d'exaltar-ne la significació religiosa. En una visita pastoral de 1681, el delegat episcopal ordena als obrers de la parroquial de Santa Eulàlia de Pardines i de les sufragànies de Sant Vicenç de Prats i de Sant Andreu de Llanars de pagar determinades quantitats al rector pel "cost del Predicador de la quaresma" (generalment, un frare dominic o franciscà). Concretament, els administradors de l'obreria de Santa Eulàlia havien de pagar unes 5 lliures, la mateixa quantitat que els de Prats, mentre que els de Sant Andreu de Llanars uns deu rals. En aquest moment Prats ja és vila reconeguda i la seva contribució econòmica se situa al ma-

teix nivell que la parroquial matriu de Pardines⁴.

Des de mitjan segle XVII Prats de Lluçanès apareixia com una població emergent i pròspera dins de l'àmbit comarcal. Alhora, devia ésser coneguda també per les seves festes i processons. La vila arribà a desenvolupar un complex autònom pel que fa a itineraris religiosos, de manera que trobem processons que recorren el terme parroquial i, àdhuc, van més enllà d'aquest, encaminades cap a fites concretes i generalment poc allunyades. En la consuetud de 1691, redactada pel rector Segimon Vila i Grau, apareixen anotades les processons i celebracions que s'hi acostumaven a fer "de antiga Consuetut". Destacaven les processons realitzades durant la setmana de les Lledanies Majors: a Santa Maria de Lluçà (el dilluns), a Sant Sebastià (dimarts), a Sant Andreu de Llanars (dimecres), a Sant Vicenç de Prats (dijous), a Sant Nazari (divendres) i a Sant Marçal (dissabte). Pel que observem, la majoria de les processons tenen lloc fora de l'espai urbà (la de Sant Vicenç de Prats és, en aquest cas, una excepció) i prenen com a centre d'interès els sants intercessors tradicionals de les capelles rurals, objecte

de gran devoció. Finalment, el dia de Sant Marc (25 d'abril) solia fer-se la processó a Salselles⁵.

Tanmateix, tota aquesta distribució de l'espai posa de manifest el conflicte perquè s'hi intueix el control del comportament religiós de la gent per part de l'autoritat eclesiàstica. Els rectors, que volien dirigir ells mateixos les processons a través del territori delimitat per creus i capelles, segurament no deixaven improvisar i posaven entrebancs restrictius a la diversió festiva popular. Seria per aquest motiu que en la citada consuetud les processons de més llarg recorregut —la de Sant Nazari i la de Salselles— estan prohibides, perquè, en definitiva, aquelles es plantejaven a nivell popular com un pelegrinatge festiu cap a les fronteres del propi terme o més enllà dels seus límits, on els parroquians podien oblidar-se fàcilment del sentit religiós i donar mostres de manca de pietat i devoció (aquesta prohibició hauria tingut lloc a les acaballes del XVII). Aquest caire festiu s'accentuava, de ben segur, en la processó a Santa Maria de Salselles el dia de Sant Marc, quan hi concorria una gran munió de gent procedent de diverses parròquies de la comarca. L'aspecte excepcionalment multitudinari d'aquesta processó facilitava les trobades de veïns fora de l'espai de llurs parròquies i el pas per indrets boscosos i accidentats, on les converses sobre afers mundans, jocs o rialles anaven en detriment del propòsit estrictament religiós.

Conseqüentment, se cercà alguna processó substitutiva de la de Salselles: en el seu lloc es pretengué fer la de Sant Pere del Grau, que també fou prohibida al cap de poc temps, i finalment, per estalviar-se majors complicacions, el rector imposà la de Santa Eulàlia de Pardines a Sant Vicenç de Prats.

A través d'aquestes anotacions de consuetud, hom s'adona clarament de la presència d'un comportament religiós en temps de festa confrontat amb la pastoral catòlica oficial. En una extensa nota justificativa escrita amb posterioritat en un marge, com una advertència, el rector Joan Baró no dubta a posar de relleu aquelles processons que s'havien suprimit i les

permeses: "*Per diferents prohibicions dels Superiors y concilis, no se fan profesos fora de Parroquia. Y per diferents disturbis, y escandols, sols se vá lo dia de St. March de Sta. Eularia a Prats; y los dias de rogativas, sols se fa la profesó, dilluns a Sta. Lluçia. Lo dimars á St. Andreu. Lo dimecres en St. Nazari, y no sen fa, resolucio de la Parroquial per evitar escandols*".

Al mateix temps, en connexió amb els pelegrinatges, hi acaba subsistint el culte a una Mare de Déu local, la Verge de Lluçà, que concentrà la devoció dels pradencs en substitució de la de Salselles. Aquí, al Lluçanès, com en tants altres indrets del món catòlic, la religió és essencialment mariana, de base més afectiva i familiar. D'entre totes les processons de recorregut llarg, l'única que no va ser suprimida fou la de Santa Maria de Lluçà, antic monestir canonical erigit al segle XVII en un santuari marià que arribà a ser molt estimat per la gent de la comarca. Conscients d'aquesta sensibilitat, els rectors no gosen eliminar l'esmentada processó si no es volen veure enemistats amb els parroquians, car la creença popular és tan forta i els comportaments estan tan arrelats que són assimilats pel clergat local: així ho confirmà el bisbe Antoni Pasqual en la visita realitzada el 1686 ("donam licencia al Rector y Universitat de St. Vicens de Prats que pugan anar ab professo tots los años a Na. Sa. de Llussá"). Amb tot, el rector disposava d'un cert marge de maniobra perquè, passada la Pasqua, podia fixar aquesta processó el dia que li semblava més bé.

Finalment, la consuetud de 1691 esmenta la celebració d'altres processons, de recorregut més restringit o local, relacionades amb misses comunitàries. Les misses són el principi o el final d'aquestes processons, convertides també en ritus ambulatòris: tots els primers diumenges de mes es cantaven vespres a Prats i, després de dinar, hi tenia lloc la processó del Roser; el dia de Pasqua de Resurrecció es feien misses cantades a Santa Eulàlia de Pardines i a Prats, mentre que el dia següent es reservava per a la processó de Santa Eulàlia a la capella de Sant Sebastià, on es feia l'ofici

religiós; el dia de l'Ascensió es realitzava la processó de Santa Eulàlia (on només es deia missa matinal) a Prats (on se celebrava missa cantada).

Notes:

1. Joan Amades, *Costumari català. El curs de l'any*. Vol. IV (estiu). Barcelona, Salvat Editors, 1953, pàgs. 266-267.
2. AEV. Santa Eulàlia de Pardines. Visites pastorals. H/1 (1666-1720). Visita realitzada el 17 de desembre de 1705.
3. AEV. Santa Eulàlia de Pardines. Q/2 (segles XVII-XVIII). Consuetud de 1691. Mossèn Valls recull aquest episodi de l'enfrontament entre el rector Baró i els pradencs quan el primer decidí suprimir les festes de l'octava de Corpus (unes festes que, d'altra banda, encara es feien a principis del nostre segle, segons el mateix testimoni de mossèn Valls). Els pradencs al·legaren que la prohibició només competia al veguer, d'acord amb l'opinió manifestada pel propi vicari general, i que les esmentades rues obeïen a la consuetud, "no en ofensa de Déu, sinó perquè les persones s'alegrin en tan gran festivitat". Alhora, els pradencs, per boca del Consell de la vila i de l'Obra parroquial, havien demanat al rector que aquest fes la missa cantada de franc, com acostumaven a fer els altres rectors de les parròquies veïnes, a la qual cosa es negà. Josep Valls i Bofarull, *Prats de Lluçanès. Resum històric*. Vic, Imp. Portavella, 1912, pàgs. 29-30.
4. AEV. Santa Eulàlia de Pardines. Visites pastorals. H/1 (1666-1720). Visita realitzada el 23 de novembre de 1681.
5. L'antiga església parroquial de Sant Pere i Santa Maria de Salselles es convertí al segle XIII en un santuari marià que, en el decurs dels segles, esdevingué un centre de devoció comarcal i casal de la Patrona del Lluçanès. Tenim documentada l'existència de processons al llarg dels segles XVI i XVII, alhora que la parròquia és anomenada sovint Santuari de la Mare de Déu de Salselles. La gran processó multitudinària tenia lloc precisament el 25 d'abril, diada de Sant Marc, quan hi coincidien els parroquians de Lluçà, Santa Eulàlia de Pardines, Olost, Sant Martí d'Albars, Perafita, Sant Boi de Lluçanès i Alpens. Vegeu F. Xavier Cortada i Pere Mestre, "Santa Maria de Salselles, crònica d'una mort anunciada", a *Lluçanès. Butlletí informatiu del Centre d'Estudis del Lluçanès*, núm. I (primavera-estiu 1996), pàgs. 11-19. D'altra banda, la consuetud parroquial de 1638 d'Alpens també recull, de forma destacada, la "processó de Salselles". Josep Albert Planes i Ball, *Alpens. Una història del Lluçanès: pagesos, paraires i carlins*. Ajuntament d'Alpens, 1999, pàg. 159.

Josep Albert Planes i Ball

Historiador